

Demografia rurală a României

Dr. Vladimir Trebici

Hotărârile Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 cu privire la transformarea socialistă a agriculturii au determinat schimbări fundamentale în condițiile de viață ale țărănimii. Proces de amploare fără precedent în istoria noastră, transformarea socialistă a agriculturii, a țărănimii a condiționat și mutații demografice; la rîndul său, agricultura, țărăimea au contribuit la edificarea socialismului în România pe multiple planuri. În cele ce urmează, se încearcă să se pună în evidență numai condiționările și implicațiile demografice ale acestui proces.

Secole de-a rîndul, populația rurală a însemnat țărăimea, avînd ca ocupație principală agricultura. De aceea, pînă în urmă cu trei decenii, populația rurală era aproximativ egală cu țărăimea, cu populația agricolă, după cum atestă datele statistice obținute la recensămintele din 1930 și 1948. În aceste condiții, în care apărea bine marcată deosebirea dintre sat și oraș — avînd caracterul unui antagonism în condițiile capitalismului — s-a elaborat și a acționat un *model cultural rural* sau *țărănesc* și un *model cultural urban*. Abia în condițiile edificării socialismului, ale noilor relații sociale, grație unor strategii corespunzătoare, se reduce sistematic deosebirea dintre sat și oraș, dintre munca agricolă și cea industrială, dintre populația rurală și cea urbană. În ultimă analiză, se generalizează *modelul cultural socialist* — comun atît mediului urban, cît și celui rural — în cadrul unui proces de omogenizare politică, socială și economică, cu efecte directe asupra fenomenelor demografice.

1. Evoluția numărului populației rurale

Se estimează că la începutul secolului al XIX-lea proporția populației rurale era de 84,5%, în anul 1912 de 83,8%, pentru ca la recensămintul din 1930 să ajungă la 78,6%.

Avînd aproximativ aceeași proporție în 1948 ca și în 1930, populația rurală a scăzut sistematic în cele trei decenii, în măsura în care industrializarea țării a generat un amplu proces de urbanizare. Procesul a fost însoțit de o masivă migrație a populației rurale spre oraș, facilitată, deopotrivă, de transformarea agriculturii și de formarea unui disponibil de forțe de muncă, ca și de crearea locurilor de muncă în sectoarele secundar și terțiar. Scăderea populației rurale între recensămintul din 1948 și cel din 1977 este de 836 915 persoane. Ținînd seama de faptul că excedentul natural al populației rurale în perioada 1948—1977 a fost de 4 288 048

Tabel nr. 1

Numărul populației rurale, ponderea ei în populația totală și ponderea populației active din sectorul primar (agricultură și silvicultură) la recensămintele din 1930, 1948, 1956, 1966 și 1977 *

	29 Decembrie 1930	25 ianuarie 1948	21 februarie 1956	15 martie 1966	5 ianuarie 1977
1. Populația rurală	11 229 476	12 159 485	12 015 186	11 797 449	11 322 570
2. Ponderea ei în populația totală (%)	78,6	76,6	68,7	61,8	52,5
3. Ponderea populației active din sectorul primar (%)	76,6	**	68,7	57,1	34,7

* După *Anuarul statistic al R.S.R. 1978*.

** Lipsesc date.

persoane, înseamnă că populația rurală s-a diminuat, în intervalul amintit, în favoarea populației urbane, cu peste 5 000 000 persoane¹. Acest transfer de populație, de proporții uriașe, condiționat de marile transformări politice, sociale și economice, a avut la rîndul său importante implicații și consecințe, pe multiple planuri: țărănimea a pus la dispoziția industriei și celorlalte ramuri neagricole din economia socialistă un volum considerabil de resurse de muncă.

Important este faptul că pînă la recensămintul din 1956, populația rurală era aproximativ egală cu populația activă agricolă, adică statutul rezidențial este același cu statutul socio-economic; la recensămintele următoare ponderea populației rurale diferă de aceea a populației active agricole.

Numărul populației rurale scade nu numai prin migrație către orașe, ci și prin transformarea unor localități rurale în localități urbane — una din caracteristicile fundamentale ale strategiei sistematizării teritoriului național și a localităților. Prin urmare, dobîndirea statutului de persoană rezidentă în urban se poate realiza pe două căi: prin mobilitatea geografică sau rezidențială, presupunînd un „transplant” de persoane sau de „cuiburi” (familii) de la sate la orașe și prin schimbarea oficială a statutului rezidențial.

Nu este deci surprinzător că vom întîlni — așa cum a arătat recensămintul din 1966 — orașe în special mici, în care majoritatea populației active era ocupată în sectorul primar², după cum sînt comune în care o proporție apreciabilă a populației active lucrează în sectoarele secundar și terțiar.

Intensitatea scăderii populației rurale și, respectiv, a creșterii populației urbane diferă de la perioadă la perioadă, în cele trei decenii.

Perioada cea mai intensă de „desruralizare” și, respectiv, de urbanizare este cea cuprinsă între anii 1966—1977, care a cunoscut și cel mai dinamic proces de industrializare și, mai general, de dezvoltare economică.

¹ Cifra ar trebui diminuată în oarecare măsură, deoarece între anii 1948—1977 emigrația netă (excedentul migratoriu intern) a fost de cca 294 000, care nu poate fi repartizat între populația urbană și rurală.

² I. Measnicov, I. Hristachiu, V. Trebici, *Demografia orașelor României* (sub red. Vl. Trebici), București, Edit. științifică și enciclopedică, 1977.

Tabel nr. 2

Ratele de creștere a populației totale, rurale și urbane în perioada 1948–1977 (%)*

Perioadele dintre recensăminte	Populația totală	Populația rurală	Populația urbană
1948–1956	1,2	–0,15	4,9
1956–1966	0,9	–0,18	2,9
1966–1977	1,1	–0,38	3,2
1948–1977	1,0	–0,25	3,6

* După anuarul demografic al R.S.R. 1978.

Datorită condițiilor istorice în care s-a dezvoltat România, harta repartitiei populației rurale arată, la începutul perioadei pe care o analizăm, zone întregi în care populația rurală era absolut predominantă, iar orașele erau practic inexistente. La o proporție medie a populației rurale pe întreaga țară, de 76,6% la recensământul din 1930, rata cea mai ridicată revenea județului Gorj cu 94,9% și cea mai scăzută județului Galați, cu 63,8%. Situația nu era cu mult schimbată la recensământul din 1948. La celelalte recensăminte, valorile s-au schimbat și — fapt remarcabil — s-a redus amplitudinea pe județe a proporției populației rurale.

2. Fertilitatea și nupțialitatea populației rurale

Nivelul fenomenelor demografice în mediul rural este diferit de cel din mediul urban; decalajele însă s-au redus, ca tendință generală, în perioada 1948–1978, înscriindu-se într-un proces general de omogenizare demografică.

Condiționarea social-economică a fenomenelor demografice se realizează prin intermediul unui număr mare de variabile, numite variabile intermediare (Blake-Davis, Freedman și Fawcett).

Ca regulă generală, fertilitatea populației rurale a fost și este mai ridicată decât a populației urbane, în virtutea influenței unui număr mare de factori. Tendința de apropiere dintre cele două medii este fermă, datorită atât extinderii modelului cultural urban în mediul rural, cât și migrației de la sat la oraș.

Tabel nr. 3

Numărul născuților-vii și natalitatea în mediile urban și rural în perioada 1930–1939 și 1948–1977*

Perioada	Născuți-vii		Rata de natalitate (născuți-vii la 1 000 locuitori)		Rural față de urban (%)
	Urban	Rural	Urban	Rural	
			1930–1934	319 692	
1935–1939	318 607	1 993 483	18,7	33,2	+77,5
1948–1956	771 664	2 997 471	19,6	27,0	+37,8
1957–1966	860 525	2 419 195	14,0	19,5	+39,3
1967–1974	1 346 110	2 196 270	20,2	22,9	+13,4
1975–1977	556 075	703 420	19,2	19,9	+3,6
1948–1977	3 534 374	8 316 421	18,0	22,7	+26,2

* Anuarul demografic al RSR 1974; Anuarele statistice ale RSR 1975, 1976, 1977 și 1978. Calculele pe perioade sînt făcute de autor pe baza surselor statistice oficiale menționate în notă.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, natalitatea era încă ridicată în mediul rural, dar tendința de scădere, începută după primul război mondial, se continua cu fermitate. Natalitatea în mediul rural în acea perioadă era cu circa 78% mai mare ca în mediul urban. În perioada 1948—1977, pe fondul unei tendințe generale de scădere, natalitatea înregistrează anumite fluctuații în diferitele subperioade³. Se remarcă reducerea decalajului dintre nivelul natalității în mediul rural și cel urban. Pentru întreaga perioadă 1948—1977 natalitatea în mediul rural este cu 26,6% mai mare ca în mediul urban, dar spre sfârșitul intervalului decalajul este mult mai mic.

Tabel nr. 4

Ratele de natalitate, mortalitate și excedentului natural ale populației rurale, 1948—1977*

Anii	Rate (la 1 000 locuitori)			Anii	Rate (la 1 000 locuitori)		
	Natalitate	Mortalitate	Excedent natural		Natalitate	Mortalitate	Excedent natural
1948	26,2	16,1	10,1	1963	16,8	8,6	8,2
1949	30,1	14,1	16,1	1964	16,4	8,4	8,0
1950	28,1	12,3	15,8	1965	15,9	9,0	6,9
1951	26,6	12,5	14,1	1966	16,1	8,9	7,2
1952	26,8	12,3	14,5	1967	27,6	10,0	17,6
1953	25,2	12,2	13,0	1968	27,2	10,3	16,9
1954	26,5	12,2	14,3	1969	24,5	10,9	13,6
1955	27,4	10,3	17,1	1970	22,6	10,4	12,2
1956	26,3	10,6	15,7	1971	21,1	10,3	10,8
1957	25,1	10,9	14,2	1972	20,3	10,0	10,3
1958	24,0	9,1	14,9	1973	19,5	10,8	8,7
1959	22,6	10,9	11,7	1974	20,8	9,9	10,9
1960	21,3	9,2	12,1	1975	19,9	10,2	9,7
1961	19,2	9,3	9,9	1976	19,3	10,7	8,6
1962	17,6	9,8	7,8	1977	20,3	11,3	9,0
				1948—1977	22,7	10,7	12,0

* Anuarul demografic al RSR 1974 (pină în 1973); 1974—1977 din anuarele statistice ale RSR 1975, 1976, 1977 și 1978.

Teoria fertilității, ca și modelele matematice ale tranziției demografice avansează o serie de ipoteze în legătură cu trecerea de la o fertilitate înaltă la una scăzută, proces caracteristic societăților moderne. În alți termeni, este tendința de trecere de la comportamentul demografic sau reproductiv primitiv la cel conștient sau dirijat. Consecința mai generală este tranziția de la familia de tip extins la familia de tip nuclear. Momentul acestei schimbări este determinat de schimbări social-economice de amploare și profunzime: industrializarea, urbanizarea, mobilitatea socială și spațială, extinderea învățămîntului, accesul larg la învățămînt al femeii, accesul femeii la activitatea economico-socială, progresele asistenței sanitare datorită cărora scad mortalitatea generală și infantilă, creșterea probabilității de supraviețuire a nou-născuților și a copiilor etc. Or, acești factori s-au manifestat plenar în cele trei decenii. Scăderea natalității în România în această perioadă, echivalentă cu generalizarea comportamentului demografic rațional și a fertilității controlate, este — în anumite

³ Pentru periodizarea demografică, vezi: V. TREBICI, *Tranziția demografică în România*, în: „Viitorul social”, nr. 2, 1978.

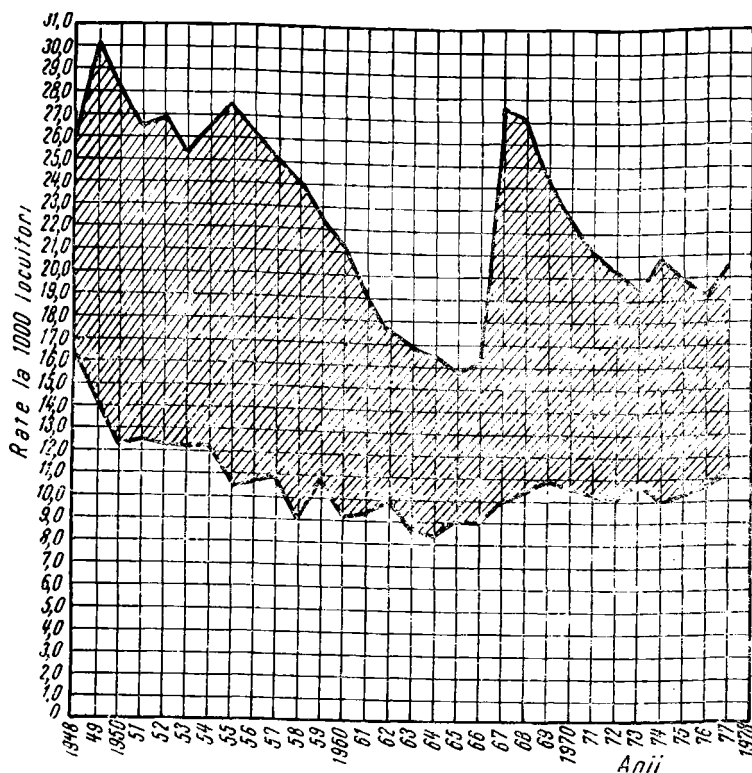

Fig. 1. Evoluția natalității, mortalității și excedentului natural al populației rurale, 1948-1977.

limite — un proces legitim și se datorează impactului unor factori socio-economici, pozitivi în esența lor⁴.

Transpunerea în practică a noului model reproductiv se face prin planificarea familiei⁵. Ca model cultural, el se afirmă mai întâi în mediul urban, la categoriile social-profesionale mai instruite și se extinde treptat asupra mediului rural, a țărănimii.

Transformarea socialistă a agriculturii a redus funcția economică clasică a familiei țărănești și motivația economică și psihologică pentru familia de tip extins, de mare dimensiune. La aceasta se adaugă influența tot mai puternică a modelului urban asupra satului, extinderea planificării familiei în rindul țărănimii, facilitată și de progresele culturale și educaționale realizate la sate.

O analiză mai profundă a tendințelor natalității în mediul rural este cu puțință prin abordarea problemei sub unghiul de vedere al fertilității. În ultimă analiză, „producția de vieți” este opera numai a unei subpopulații, aceea a femeilor capabile de procreare, cuprinsă între vîrstele de 15 pînă la 49 de ani inclusiv. Dacă rata generală de fertilitate — număr de

V.TREBICI

⁴ Vl. Trebici, *Fertilitatea și statutul social al femeii*, în: „Viitorul social”, nr. 3, 1974.

⁵ Vl. Trebici, *Planificarea familiei în perspectivă sociologică*, în: „Viitorul social”, nr. 1, 1979.

născuți-vii la 1 000 de femei în vîrstă de 15—49 ani — ne dă doar o indicație relativă, în schimb ratele specifice de fertilitate — număr de născuți-vii la 1 000 de femei de fiecare vîrstă — ne oferă o cunoaștere mult mai detaliată. Un set de asemenea indici sau o curbă de fertilitate reprezintă un adevărat model de fertilitate, dat fiind faptul că fertilitatea este funcție de vîrstă a femeii.

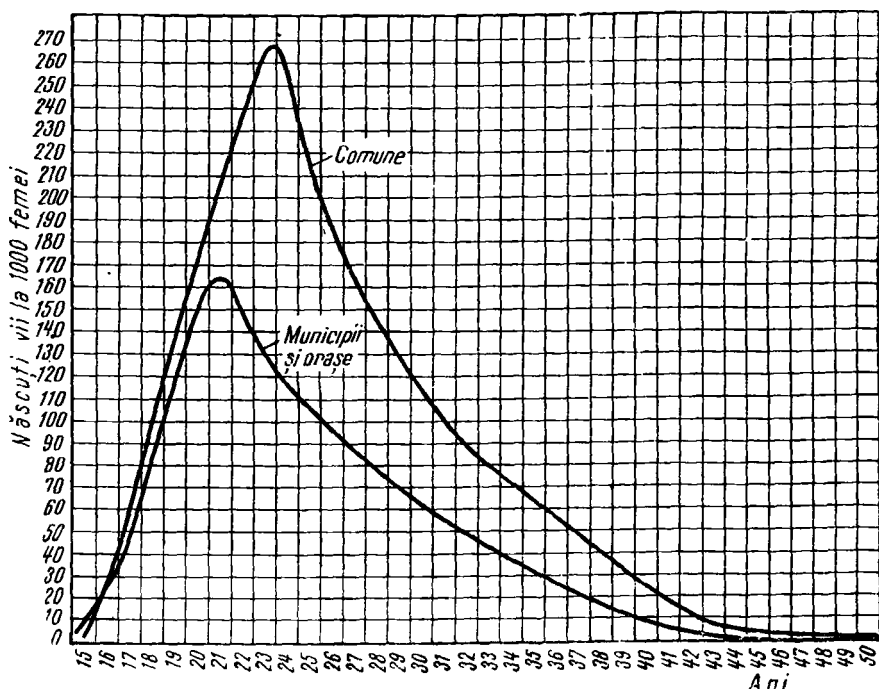

Fig. 2. Curbete de fertilitate feminină a populației municipiilor și orașelor și a populației comunelor (1973).

Rata generală de fertilitate a fost, la municipii și orașe, de 57 născuți-vii la 1 000 femei în vîrstă de 15—49 ani, în timp ce același indice pentru comune a fost de 80,8, adică fertilitatea generală era, în mediul rural, cu aproximativ 42% mai mare decît la populația feminină din municipii și orașe. Cît privește însă ratele specifice de fertilitate, fig. 2 ne arată că la toate vîrstele fertilitatea populației rurale este mai ridicată decît la populația urbană. Rata totală de fertilitate — numărul mediu de copii pe care i-ar naște o femeie în decursul perioadei sale fertile dacă la toate vîrstele ar avea fertilitatea calculată pentru anul respectiv (în cazul nostru, 1973) — este pentru populația municipiilor și orașelor de 1,8 copii, în timp ce pentru populația rurală ea se ridică la 3,1 copii, cu aproape 70% mai mult ca în mediul urban. Să mai adăugăm că vîrsta medie a mamelor la nașterea tuturor copiilor lor a fost, în 1973, de 25,62 ani în mediul urban și de 26,54 ani în mediul rural.

Dintre evenimentele demografice fundamentale — naștere, deces, căsătorie — nupțialitatea are o condiționare social-economică mult mai

evidentă decît celelalte. Vîrsta la prima căsătorie — precece sau tîrzie — motivația căsătoriei în diferite subpopulații, homogamia sau heterogamia căsătoriei, toate acestea au la bază factori social-economici.

Nupțialitatea în România a avut și are în continuare un caracter diferențial: ea variază nu numai pe cele două medii — urban și rural — ci și pe diferite categorii socio-profesionale.

Tabel nr. 5

Nupțialitatea pe mediile urban și rural în anii 1930—1939 și 1948—1977*

Perioada	Căsătorii		Rata de nupțialitate (căsătorii la 1000 locuitori)		Rural față de urban (%)
	Urban	Rural			
			Urban	Rural	
1930—1934	125 414	537 312	8,2	9,3	+13,4
1935—1939	158 775	531 366	9,3	8,8	- 5,4
1948—1956	491 717	1 185 574	12,5	10,7	- 14,4
1957—1966	772 336	1 080 105	12,6	8,7	- 31,0
1967—1974	626 006	613 612	9,4	6,4	- 31,9
1975—1977	343 427	240 380	11,9	6,8	- 42,9
1948—1977	2 233 486	3 119 671	11,4	8,5	- 25,4

* Anuarul demografic al RSR 1974; Anurile statistice ale RSR 1975, 1976, 1977 și 1978. Calculele pe perioade sînt făcute de autor pe baza surselor statistice menționate în notă.

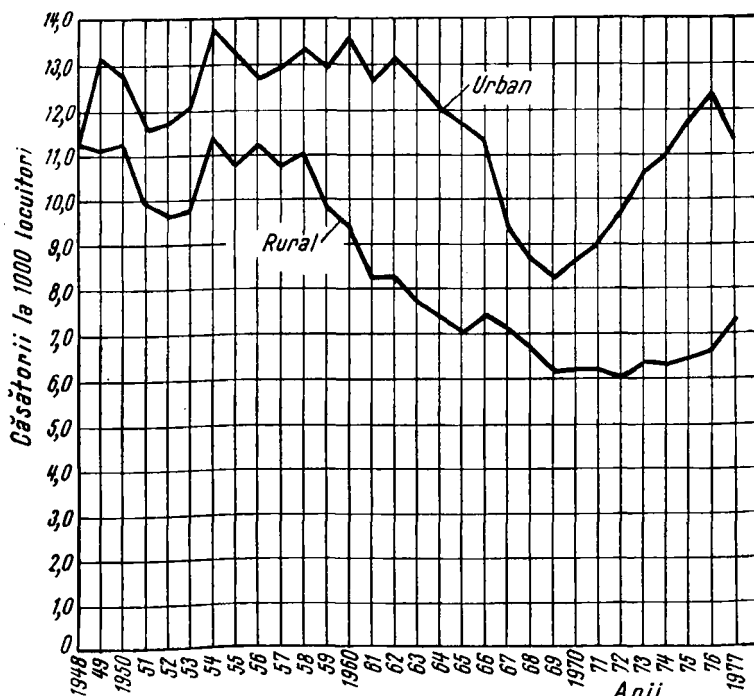

Fig. 3. Evoluția nupțialității în mediul urban și rural, 1948—1977.

În perioada 1948—1977, nivelul nupțialității este mai scăzut în rural. Mai mult, decalajul dintre nupțialitatea în urban și rurală crește an de an.

Nivelul ridicat al nupțialității în mediul urban și rural pînă în anii 1957—1958 se explică, mai întii, prin recuperarea căsătoriilor amîinate în timpul războiului, ca și datorită generațiilor nupțiabile mai numeroase din perioada antebelică. Scăderea accentuată în anii 1959—1969 trebuie atribuită, printre altele, efectivelor numerice mai reduse din anii 1939—1946. Redresarea puternică a nupțialității în mediul urban, după 1970, ca și nivelul scăzut al acesteia în mediul rural, trebuie puse pe seama mi-grației de la sat la oraș.

Nupțialitatea diferențială în mediul rural își găsește o expresie și în faptul că vîrsta medie la prima căsătorie și la toate căsătoriile (din starea civilă de necăsătorită, văduvă și divorțată) este mai mică decît în mediul urban. În 1957, de pildă, vîrsta femeii la căsătorie în mediul urban a fost de aproape 26 ani (25,97 ani), în mediul rural ea a fost cu circa trei ani mai redusă (23,22 ani); în 1967 valorile respective au fost de circa 25 ani (24,94 ani); pentru mediul urban și de aproximativ 22 ani (22,32 ani) pentru rural.

3. Mortalitatea populației rurale

Ca și celelalte fenomene demografice, mortalitatea are un caracter dual — biologic și social — și ca atare este diferențială. Nivelul ei diferă pe mediile urban și rural, pe categorii socio-profesionale, pe zone geo-demografice etc.

Măsura cea mai corectă a mortalității ne dau durata medie de viață („speranța de viață la naștere”) și rata mortalității infantile, ambele considerate drept indici sintetici ai dezvoltării socio-economice, ai calității vieții și folosite pe scară largă în comparațiile naționale și internaționale ⁶.

Tabel nr. 6

Mortalitatea pe mediile urban și rural în anii 1930—1939 și 1948—1977*

Perioada	Decese		Rata brută de mortalitate (decese la 1 000 locuitori)		Rural față de urban (%)
	Urban	Rural	Urban	Rural	
1930—1934	262 181	1 180 192	17,2	20,5	+19,2
1935—1939	283 803	1 189 471	16,7	19,8	+18,6
1948—1956	458 538	1 389 124	10,6	12,5	+17,9
1957—1966	481 196	1 168 171	7,8	9,4	+20,5
1967—1974	551 640	989 422	8,3	10,3	+24,1
1976—1977	232 465	378 631	8,0	10,7	+33,8
1948—1977	1 683 839	3 925 348	8,6	10,7	+24,4

* Anuarul demografic al RSR 1974; Anuarele statistice ale RSR 1975, 1976, 1977 și 1978. Calculele pe perioade sint făcute de autor pe baza surselor statistice oficiale menționate în notă.

Mortalitatea în perioada interbelică în România era foarte ridicată ⁷. În perioada 1948—1955 are loc o scădere spectaculară a mortalității

⁶ Vl. Trebici, *Cresterea duratei medii de viață, mărturie pregnantă a bunăstării, a progresului economico-social al României socialiste*, în „Revista economică”, nr. 33 și 35 din august 1978.

⁷ În anii 1930—1932 durata medie de viață era de 42 ani, foarte scăzută la scară europeană.

generale considerată ca trăsătură definitorie pentru tranziția demografică din România. Ușoara creștere a ratei brute de mortalitate în anii următori trebuie pusă pe seama structurii pe vârste a populației României, în sensul îmbătrânirii demografice a populației⁸.

Dacă însă folosim durata medie de viață, remarcăm creșterea sistematică a acesteia atât în mediul urban, cât și în cel rural.

Tabel nr. 7

Evoluția duratei medii de viață a populației urbane și rurale

(ani și sutimi)

Tabela de mortalitate din anii	Urban	Rural	Diferența rural-urban
1961	65,57	65,39	-2,18
1968	68,67	67,18	-1,49
1974-1976	70,70	68,80	-1,90
Creșterea totală	+ 3,13	3,41	

Scăderea mortalității și respectiv creșterea duratei medii de viață în mediul rural exprimă efectul unui întreg ansamblu de factori: creșterea bunăstării materiale a populației, sporirea eficienței strategiei sanitare; ridicarea nivelului de cultură și educație sanitară a populației, fiind în ultimă analiză o contribuție importantă a societății socialiste la îmbunătățirea condițiilor de viață ale țărănimii.

Acest lucru apare și mai evident dacă analizăm evoluția mortalității infantile.

Tabel nr. 8

Mortalitatea infantilă pe medii urban și rural în anii 1930-1939 și 1948-1977*

Perioada	Decese sub un an		Rata de mortalitate infantilă (decese sub un an la 1 000 născuți-vii)		Rural față de urban (%)
	Urban	Rural			
			Urban	Rural	
1930-1934	155 558	365 467	173,8	176,4	+ 1,5
1935-1939	52 321	351 782	164,2	176,5	+ 7,5
1948-1956	69 904	332 110	90,6	110,8	+22,3
1957-1966	47 182	165 489	54,8	68,4	+24,8
1967-1974	57 250	107 283	42,5	48,8	+14,8
1975-1979	15 268	25 526	27,5	36,3	+32,0
1948-1977	189 604	630 408	53,6	75,8	+41,4

* Anuarul demografic al RSR 1974; Anuarele statistice ale RSR 1975, 1976, 1977 și 1978. Calculele pe perioade sînt făcute de autor pe baza surselor statistice oficiale menționate în notă.

Anul 1977 consemnează o mortalitate infantilă de 26,4 decese sub un an la 1 000 născuți-vii în mediul urban și un nivel de 35,1‰, în mediul rural, superior cu 33% mortalității infantile din urban.

⁸ VI. Trebici, *Îmbătrînirea demografică a populației României*, în: „Viitorul social”, nr. 1, 1972.

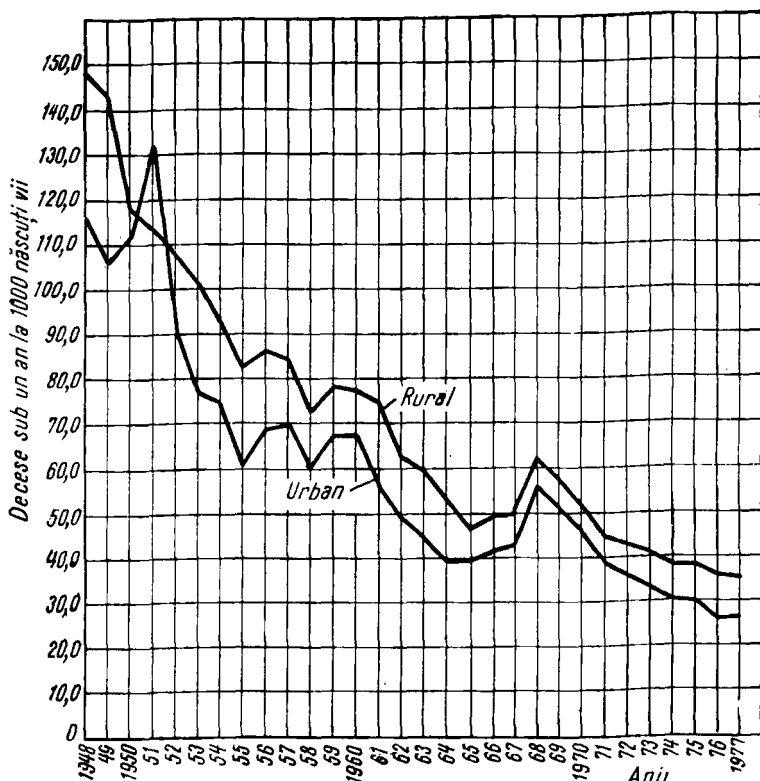

Fig. 4. Evoluția mortalității infantile în mediul urban și rural, 1948—1977.

4. Creșterea totală a populației și rolul migrației sat-orăș

Schimbarea cea mai spectaculoasă, sub raport demografic, cu importante implicații sociale, economice, culturale, este transferul de populație de la sate spre orașe. Dacă populația rurală a României nu ar fi fost afectată de migrație, ținând seama de faptul că excedentul ei natural între 1 ianuarie 1948 și 1 ianuarie 1977 a fost de aproape 4 300 000, numărul ei la recensământul din 1977 ar fi trebuit să fie de aproximativ 16 300 000, iar proporția ei în populația totală ar fi fost de aproximativ 76%. Lucrurile au evoluat însă altfel, după cum se vede din tabelul 9.

În perioada interbelică, creșterea populației urbane s-a datorat, în proporție de aproape 88%, fluxului de migranți de la sate. În anii 1948—1976 situația s-a schimbat esențial. Mai întâi, populația rurală a transferat circa 5 000 000 persoane mediului urban; populația urbană a absorbit deci întregul excedent natural al populației rurale (4 288 048) și o parte din populația rurală (762 102).

Rolul creșterii migratorii în creșterea totală a populației urbane a variat pe perioade: pentru întreaga perioadă 1948—1976, creșterea migratorie a contribuit cu 73,2%, iar cea naturală cu 26,8% la creșterea populației urbane.

Tabel nr. 9

Creșterea totală ($P_{t+1} - P_t$), creșterea naturală ($N - M$) și creșterea migratorie ($I - E$) ale populației totale, urbane și rurale a României între 1.I.1930 și 1.I.1941 și între 1.I.1948 și 1.I.1977*

	1.I.1930— 1.I.1941	1.I.1948— 1.I.1956	1.I.1956— 1.I.1966	1.I.1966— 1.I.1977	1.I.1948— 1.I.1977
1. POPULAȚIA TOTALĂ					
a. Creșterea totală	1 928 000	1 630 376	1 625 322	2 476 533	5 732 231
b. Creșterea naturală	1 901 925	1 710 616	1 764 977	2 550 678	6 026 271
c. Creșterea migratorie	— 26 075	— 80 240	— 139 655	— 74 145	— 294 040
2. POPULAȚIA URBANĂ					
a. Creșterea totală	722 000	1 741 694	1 844 155	2 908 484	6 494 333
b. Creșterea naturală	88 692	291 540	409 640	1 037 043	1 738 223
c. Creșterea migratorie	633 308	1 450 154	1 434 515	1 871 441	4 756 110
3. POPULAȚIA RURALĂ					
a. Creșterea totală	1 206 000	— 111 318	— 218 833	— 431 951	— 762 102
b. Creșterea naturală	1 813 233	1 419 076	1 355 337	1 513 635	4 288 048
c. Creșterea migratorie	— 607 233	— 1 530 394	— 1 574 170	— 1 945 586	— 5 050 150

* Calculele sînt făcute de autor pe baza Anuarului demografic al RSR 1974 și a anuarelor statistice ale RSR 1975, 1976, 1977 și 1978.

Contribuția județelor la creșterea urbană diferă în funcție de proporția populației rurale și de regimul demografic al populației acestora. În perioada 1.I.1966 și 5.I.1977, cele mai mari fluxuri migratorii au furnizat județele mai slab industrializate, cu o proporție mare a populației rurale și cu o natalitate ridicată, după cum cele mai mari cîștiguri de populație au realizat municipiul București și județele industrializate și urbanizate⁹.

5. Structura demografică a populației rurale

Regimul demografic al populației rurale, ca și fluxurile migratorii succint și global amintite anterior, au marcat puternic nu numai numărul populației rurale, ci și structura acesteia, în primul rînd structura demografică fundamentală — repartitia pe sexe și vîrste.

Populația rurală, de-a lungul istoriei, a fost o populație tînă, avînd un ridicat potențial reproductiv. Schimbările survenite în perioada

⁹ I. Measnicu, Vi. Trebici, *Aspecte ale migrației interne și urbanizarea în lumina rezultatelor preliminare ale recensămîntului din 5 ianuarie 1977*, în „Revista de statistică”, nr. 4, 1978.

1948—1978 țin, pe de o parte, de modificările regimului demografic al populației totale — scăderea accentuată a mortalității și fluctuația natalității, pe fondul tendinței generale de scădere a acesteia — iar pe de altă parte, de schimbările provocate de migrație. În aceste condiții, structura pe sexe și vîrste a populației rurale apare astăzi profund schimbată, cu unele aspecte ce relevă disproporții demografice între sexe, grupe mari de vîrstă, între populația tînără, adultă și bătrînă.

În primul rînd, proporția populației feminine în cadrul populației rurale este mai mare decît în cadrul populației urbane. De pildă, în anul 1973¹⁰ aceasta este de 51,1% în populația rurală și de 50,5% în populația urbană. Proporția populației masculine este mai mare decît a populației feminine în urban între vîrstele de 20—50 ani (raportul de masculinitate mai mare decît 100), scăzînd la vîrstele înaintate, în timp ce proporția populației masculine în rural este mai redusă pentru vîrstele 20—50 ani. Este efectul direct al migrației sat-oraș care afectează în special populația în vîrstă de 20—50 ani. Ca urmare, proporția populației feminine vîrstnice este mult mai ridicată în rural.

În al doilea rînd, îmbătrînirea demografică a afectat și populația rurală, cu o particularitate interesantă: proporția populației în vîrstă de 60 de ani și peste este mai mare în rural decît în urban, dar în același timp și proporția populației tinere este mai ridicată decît în urban, datorită unei natalități mai ridicate precum și a faptului că migrația afectează slab populația în vîrstă de 0—14 ani.

Tabel nr. 10

Structura populației rurale pe grupe mari de vîrste (%)

Anii	TOTAL	Populația în vîrstă de		
		0 — 14 ani	15 — 59 ani	60 ani și peste
1930	100,0	35,6	57,0	7,4
1948	100,0	31,2	59,7	9,1
1956	100,0	29,8	60,0	10,2
1966	100,0	28,7	58,1	13,2
1973*	100,0	27,8	57,0	15,2

* Numai populația comunelor.

Îmbătrînirea demografică a populației rurale s-a produs într-un ritm rapid; proporția populației adulte a scăzut, ceea ce are importanță pentru „presiunea” pe care o exercită populația tînără și vîrstnică asupra populației adulte. Vîrsta mediană a populației rurale a crescut între recensămintele din 1956 și 1966, de la 26,5 ani la 30,4 ani, cu aproape 4 ani; vîrsta mediană a bărbaților de la 25,5 ani la 29,1 ani, a femeilor de la 27,5 ani la 31,6 ani.

Populația comunelor este marcată de disproporția între 20—50 ani, în timp ce populația municipiilor și orașelor are o proporție mare a populației în vîrstă de 20—50 ani; populația municipiilor și orașelor are un ex-

¹⁰ Este ultima estimatie a populației urbane și rurale pe vîrste, care figurează în publicațiile oficiale (Anuarul demografic al R.S.R., 1974).

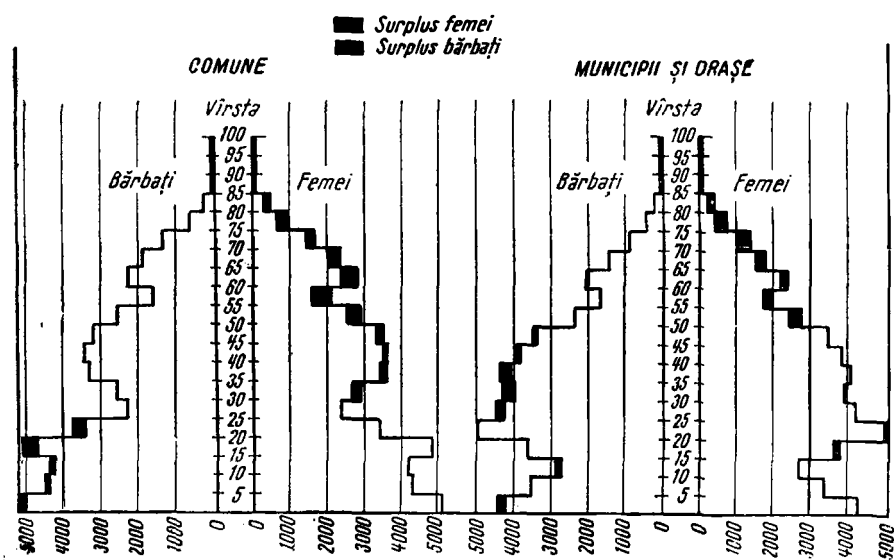

Fig. 5. Piramida virstelor populației comunelor și populației municipiilor și orașelor (1973).

cedent de bărbați între vîrstele 20—50 ani, populația comunelor, la aceleași vîrste, un apreciabil excedent de femei¹¹.

Tabel nr. 11

Populația totală a comunelor și populația totală a municipiilor și orașelor pe grupe mari de vîrste (1973)*

	Populația comunelor (%)	Populația municipiilor și orașelor (%)
TOTAL	100,0	100,0
0—14 ani	27,8	21,2
15—59 ani	57,0	66,5
60 ani și peste	15,2	12,3
Din total : 20—50 ani	38,1	50,2
Vîrsta medie (ani)	32,65	33,25
Vîrsta mediană (ani)	30,36	32,04
Raport de dependență	—	—
Total	753	504
0—14 ani	486	318
60 ani și peste	266	186

* Anuarul demografic al RSR 1974 ; proporțiile și valorile medii sint calculate de autor după sursa oficială indicată în notă.

Populația „adultă” este mult mai mare în cadrul populației urbane (66,5%) decît în cel al populației rurale (57%); mai mult, partea cea mai importantă, ca potențial de muncă, în vîrstă de 20—50 ani, reprezintă în urban 50,2%, în timp ce în rural este doar de 38,1%. Îmbătrînirea demo-

¹¹ Pentru a fi comparabile, fiecare populație a fost echivalată cu 100 000 : populația comunelor, de 12 067 069 = 100 000, populația municipiilor și orașelor, de 7 939 061 = 100 000

grafică în rural este mai avansată (15,2%) decît în urban (12,3%); procesul este mai accentuat în rîndul populației feminine din rural.

Dezechilibrul demografic din sinul populației rurale are o consecință economică foarte importantă, vizibilă în valorile raportului de dependență: în timp ce 1 000 de persoane adulte din urban „suportă” numai 504 tineri și bătrîni, în mediul rural 1 000 de adulți au de suportat o „sarcină” de 753 tineri și bătrîni, cu aproape 50% mai mult ca în urban.

Cit privește cea de-a treia caracteristică a populației rurale — nivelul de instruire — trebuie arătat că analfabetismul a fost lichidat atît în rîndul populației rurale, ca și în cel al populației urbane. La începutul perioadei de care ne ocupăm, analfabetismul în rîndul populației totale, așa cum atestă recensămîntul din 1948¹², era de 23,1% la populația de 7 ani și peste. Proporția în urban era de 10,7%, iar în rural de 27%. La recensămîntul din 1930 proporția analfabetismului populației României era de 38,2%.

Or, unul din rezultatele spectaculare ale transformărilor politice, social-economice și culturale după 1948, a fost lichidarea analfabetismului și ridicarea rapidă a nivelului de instruire și de cultură a țărănimii.

O încercare de bilanț demografic al celor trei decenii de la Plenara C.C. al P.C.R., din 3—5 martie 1949, pune în evidență faptul că țărănimea a cunoscut schimbări fundamentale: la începutul perioadei caracteristicile sale erau analfabetismul, sărăcia, mizeria, racile care au fost lichidate pentru totdeauna.

Țărănimea a adus o importantă contribuție demografică la realizarea marilor schimbări ce s-au produs în țara noastră, la edificarea socialismului, în cadrul căreia se evidențiază contribuția la dezvoltarea sectoarelor secundar — în primul rînd a industriei — și terțiar, furnizînd un volum considerabil de resurse de muncă ca și la procesul de urbanizare a țării. În acest amplu proces, țărănimea, populația rurală au beneficiat de toate realizările și avantajele socialismului.

În ajunul Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român, țărănimea se prezintă cu caracteristici calitative noi, cu un rol și un statut nou, pe care numai socialismul i le putea conferi. Angajată plenar în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, țărănimea își va aduce, în continuare, o contribuție de seamă la realizarea acestui proces istoric. Totodată, strategia dezvoltării economice, sistematizarea localităților urbane și rurale, puternica dezvoltare a agriculturii vor avea drept rezultat creșterea civilizației satului românesc și a bunăstării populației rurale, contribuînd, totodată, la afirmarea unor valori pozitive ale modelului țărănesc în rîndul populației urbane, în concordanță cu opțiunile și obiectivele politicii demografice, întemeiată pe principiile umanismului socialist.

¹² Dr. A. Golopenția, dr. D. C. Georgescu, *Populația Republicii Populare Române la 25 ianuarie 1948. Rezultatele provizorii ale recensămîntului*. Extras din „Probleme economice”, nr. 2, martie 1948. Institutul Central de Statistică, București, 1948.